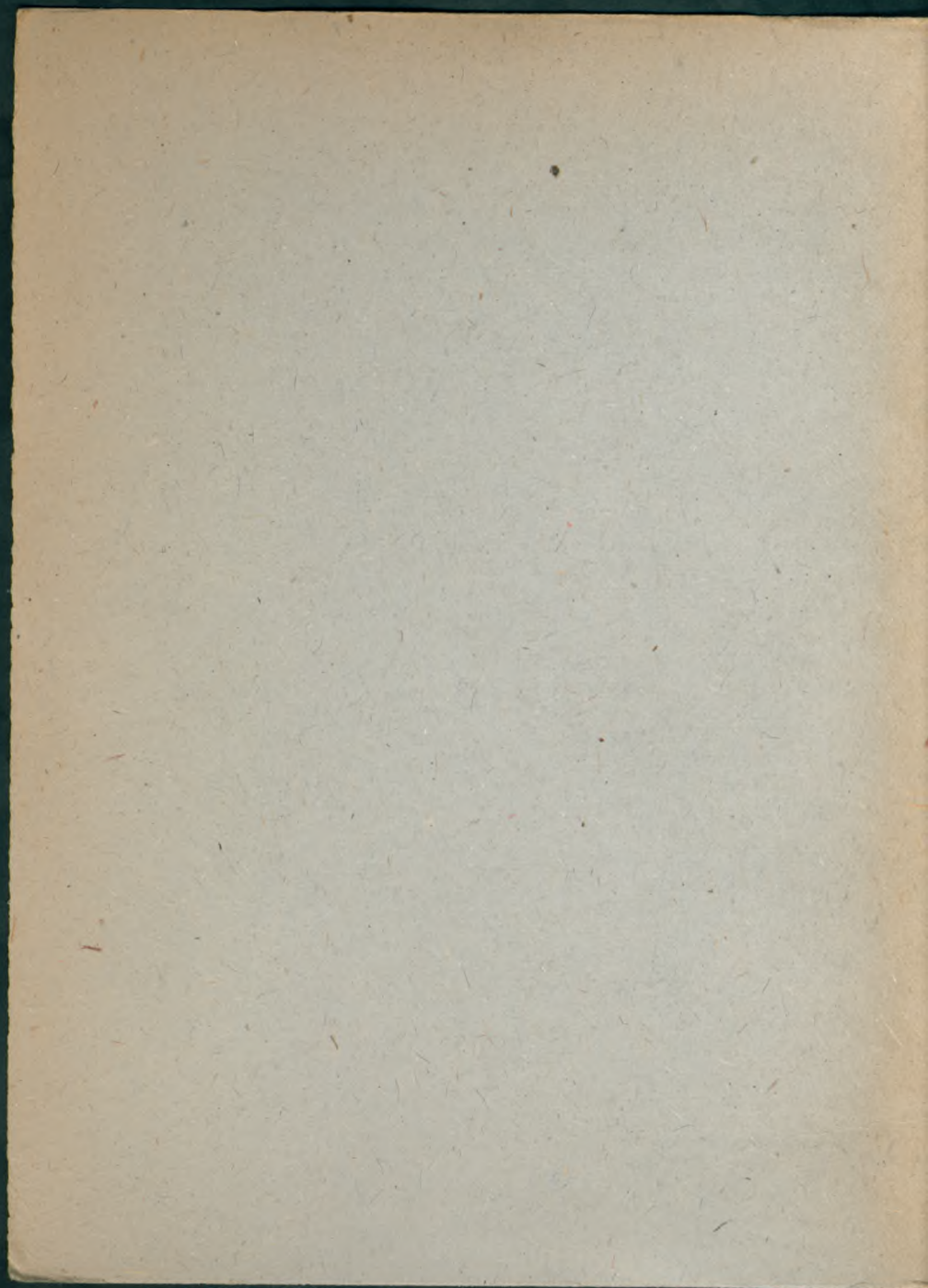

151.214

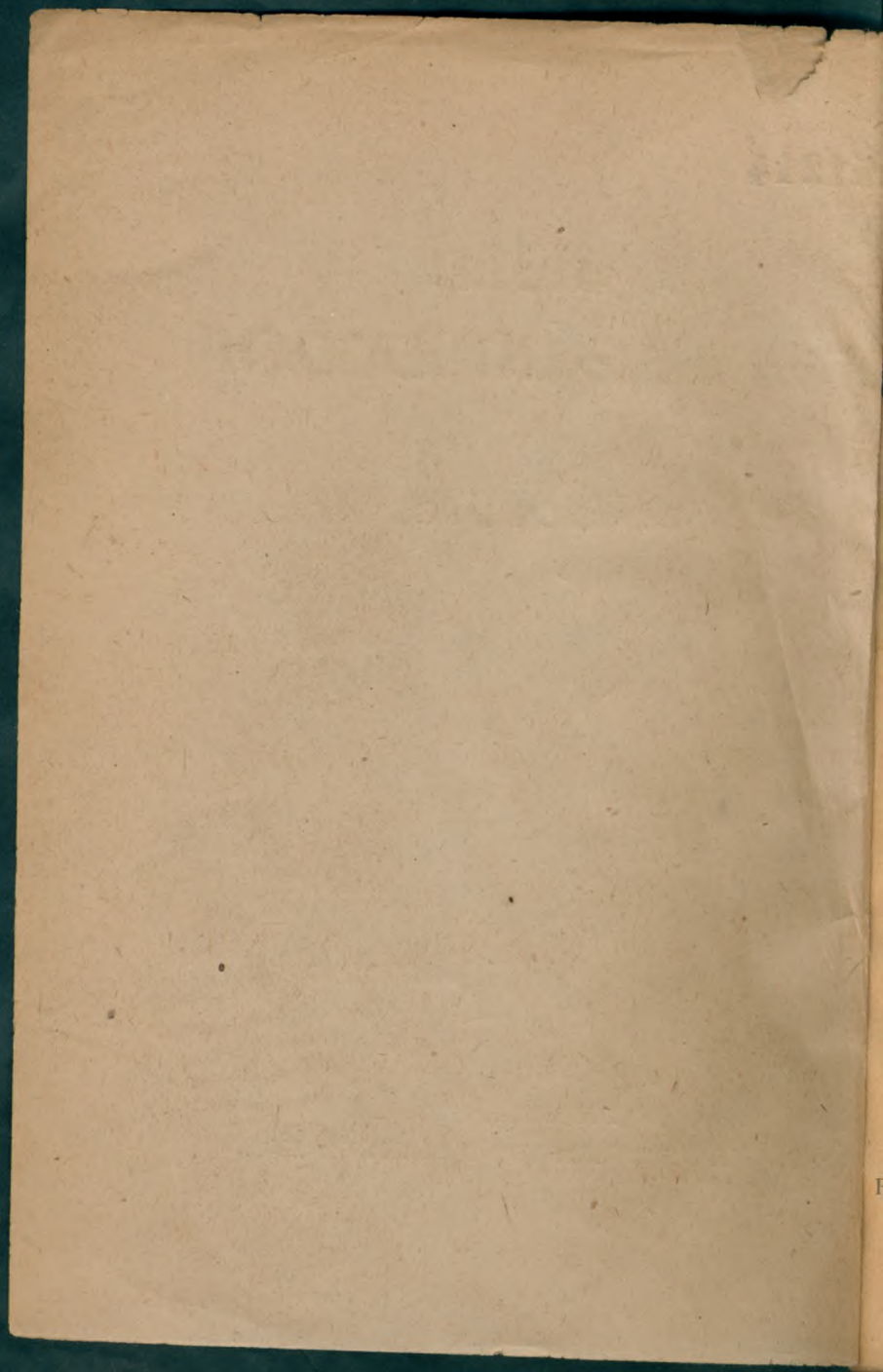

151214

A BIBLIA ÉS A MAGÁNTULAJDON

IRTA:
Dr. VICTOR JÁNOS

BUDAPEST, 1944.
REFORMÁTUS TRAKTÁTUS VÁLLALAT KIADÁSA.

A BIBLIA ÉS A MAGÁNTULAJDON

IRTA:
Dr. VICTOR JÁNOS

II. KIADÁS

BUDAPEST, 1944.
REFORMÁTUS TRAKTÁTUS VÁLLALAT KIADÁSA.

A Magyar Evangéliumi Munkásszövetség 1943 nyarán Kecskeméten tartott konferenciáján elhangzott előadásomat — nem szószerint azonos szövegében — adom tovább ebben a füzetben, hogy a benne elmondottak mennél többeket serkentsenek a szociális kérdésnek a Biblia világánál való szemlélésére, ezzel a Biblia hálásabb megbecsülésére és a szociális kérdés iránti felelősségérzésük ébrentartására.

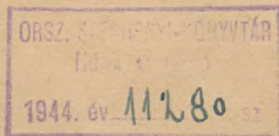
1944 januárjában.

Dr. Victor János

a Budapest-Szabadságtéri Református
Egyház lelkipásztora.

151214

Felelős kiadó: Dr. Victor János.

Bethlen-nyomda Rt. Műszaki igazgató: Lombár László

A jelenkor uralkodó kérdése.

A most folyó nagy háborúra is alighanem áll az, hogy a valóság más, mint amit a felszínen mutat. A felszín minden jele szerint a harc a népek világpolitikai elrendeződése körül folyik. A háború előtti elrendeződés ellen néhány nagy nép felkelt, mert azt magára nézve igazságtalannak és tűrhetetlennek tartotta. Ez a felkelés beleütközött más hatalmas népek ellenállásába. És most az fog eldőlni: melyik népnek mi jusson hát vagy mi maradjon meg a kezén a föld javaiból? De ha majd évtizedek múltán visszatekint az utókor erre a háborúra és számonveszi: mi volt az igazi jelentősége, ki tudja: nem valami egészen másban fogják-e megállapítani a háború előtti és utáni világ közötti különbség lényegét? Háttha azt fogják mondani, hogy ez a háború voltaképpen azt a kérdést vitte dülőre, amelyet általában „a XX. század kérdésének“ szoktunk nevezni, t. i. a „szociális kérdést“? Hogy ez így lesz-e vagy nem, azt megjósolni persze senkinek sem áll módjában. De ha így lesz — és sok jel azt sejteti, — akkor ez azt jelenti, hogy ebben a háborúban minden látszat ellenére voltaképpen két tábor áll szemben egymással. Az egyik Oroszország, amelynek életében megvalósították a szociális kérdésnek egy bizonyos megoldási módját. A másik tábor pedig mind a többi állam, amely az orosz megoldási módot elutasítja, mert olyan orvosságot lát benne, amely rosszabb a betegségnél is. Az erők elhelyezkedése ma egészen mást mutat. Az utóbbi államok ma részben Oroszországgal egy párton vívják meg harcukat. De ez talán csak arra vezethető vissza, hogy egymás közt is éles ellentétek vannak atekintetben, hogy milyen utakon és módokon keresendő a szociális kérdés megoldása. Ne tévesszen

meg ez bennünket. Ezeknél az ellentételnél is mélyebbre hat az a megegyezésük, hogy az orosz példát egyikük sem akarja követni.

Egyszerűen és nyersen úgy lehet jellemezni az így kettéválasztott táborokat, hogy Oroszországban eltörölték a magántulajdont, más országokban ellenben ragaszkodnak annak fenntartásához. Majd rá kell mutatnunk arra, hogy a helyzet nem egészen ilyen egyszerű, de most fogadjuk el egyelőre ezt a jellemzést. S akkor megállapíthatjuk, hogy aki a magántulajdon kérdéséről beszél, az éppen azt a kérdést tárgyalja, amely körül a jelenkori világnak a leggyötrelmesebb vajudásai folynak. Hogyne érdekelné bennünket az, amit erről a kérdéstről a Biblia mond? Hiszen a Bibliában Isten szava szólal meg számunkra. A magántulajdon kérdését odaállítani a Biblia megvilágításába annyit jelent tehát, mint azt tudakozni: mi mondanivalója van Istennek ehhez a rettentő súllyal ránknehezedő kérdéshez?

Ha van hozzá szava, akkor bizonyos, hogy annak engedelmes meghallgatása nélkül nem remélhető a kérdés bonyodalmaiból való kibontakozás, hanem csak egyre veszedelmesebb belebonyolódás fogja jellemezni a világ életét.

Miről beszél a Biblia?

Van-e Istennek szava ehhez a kérdéshez? Jó lesz itt megállani néhány pillanatra — mondjuk: „theológiai” — eszmélődésre. Sokszor megtörtént már, hogy olyan kérdésekben fordultak az emberek a Bibliához, amelyekkel voltaképpen máshova kellett volna fordulniok. Ilyenkor a Biblia megkérdezése címén csak a maguk gondolatait magyarázták bele a Bibliába. Ezzel csak kompromittálták a Bibliát mások szemében és magukat is megcsalták: egy lépéssel sem jutottak előbbre.

Világos, hogy a magántulajdon kérdése a mi emberi életünknek egészen evilági ügye. Igaz, hogy embereknek egymással való viszonyát érinti, de mindig valamilyen evilági dologgal kapcsolatban. Hogy magántulajdonról szó le-

hessen, legalább három mozzanat, három viszonyulási pont szükséges hozzá: legalább két ember és harmadiknak valamilyen tárgy. Ha csak egy ember van a színen, vagy ha több ember van is jelen, de rajtuk kívül nem szerepel még valamilyen dolog is, akkor fel sem merülhet az a kérdés: „Kié?” Még inkább a szemünkbe tűnik a magántulajdon kérdésének szorosan evilági vonatkozása, ha mai akut formájában vesszük. Mert a mai kérdés nem általánosságban az, hogy legyen-e magántulajdon vagy ne legyen. Arról van szó: magántulajdonban legyenek-e a modern viszonyok mellett tömeges termelésre használatos termelési eszközök? Ez a kérdés jellegzetesen a mi korunk kérdése. A jelenkori technikai fejlődés tette lehetővé a termelésnek olyan gépesítését, hogy akinek tulajdonában van a gép, az kezében tartja a termelés munkáját végzőknek, mint bér munkásainak a sorsát. Tőle függ, hogy nagy sokaságok milyen keresethez jutnak munkájukkal, sőt az is, hogy egyáltalán dolgozhatnak-e? Régebbi korok, kezdetlegesebb termelési technikai viszonyok mellett, még nem ismerték a magántulajdon kérdését ebben a formájában. És ki tudja, valamilyen távoli jövőben, előttünk még ismeretlen, újabb technikai vívmányok hirtokában, nem alakít-e ki az élet megint annyira elűtő termelési módokat, amelyek mellett ez a mai égető kérdés ismét elveszti jelentőségét? Nyilvánvaló tehát, hogy olyan kérdésről van szó, amely az emberiség evilági életében, annak is egy bizonyos szakaszában merül fel és követel megoldást.

Már most az ilyen kérdésekkel odaállani a Biblia elé és azt remélni, hogy belőle kiolvasható rájuk a felelet, a Bibliának teljes félreértése volna. Ugy járnánk vele, mint az az ember, aki az evangéliumi elbeszélés szerint azt kérte Jézustól: tegyen igazságot közte és testvére között az örökségük elosztása dolgában. „Ember, ki tett engem köztetek bírónak vagy osztónak?” — ez volt az Ő válasza. (Luk. 12, 13—14.) Az ilyen kérdésekbe nem szólt bele az Isten „testetöltött Igéje” sem; hiába várnánk rájuk választ az Isten „írott Igéjéből” is! Fiatal éveimben jelen voltam egyszer egy országos nevű lelkipásztor ünnepélyes beiktatásán. A beiktatást végző öreg esperes szívhez szóló intelmekkel ecse-

telte a lelkipásztori szolgálat nehézségeit. „Sokszor kerülsz majd” — mondotta, — „olyan helyzetekbe, amelyekben nem fogod tudni, mit cselekedjél. És nem lesz melletted senki, akinek a bölcs tanácsa megsegíthetne. Van azonban egy könyv” — így folytatta, — „azt ajánlom a figyelmedbe: ha arra hallgatsz, minden nehéz kérdésben jól el fogsz igazodni. Attól ne tántorodj el se jobbra, se balra! Az vezessen minden lépésednél. Ez a könyv — az Egyházi Törvénykönyv!” Akkori kritikus fejemmel úgy fogtam ezt fel, mint zuhanást, amely kínos kiábrándulást hoz az ünnepélyesen emelkedő előzmények után. Ugy éreztem: az intelem csattanójául nem az Egyházi Törvénykönyvnek, hanem a Bibliának a felmagasztalása illetet volna oda. Most már tudom, hogy még nagyobb hiba lett volna ilyen összefüggésben a Bibliának a megemlézése. Hiszen még az Egyházi Törvénykönyv sem ad az egyházi szolgálatban felmerülő minden egyes gyakorlati kérdésre kész útbaigazítást. Pedig a mi korunkban készült a mi korunk számára! Hát akkor a Biblia, amelyben minden időkhöz szól Isten szava? A nemzedékek és a napok változásokkal teljes rendjén felmerülő és megint elavuló gyakorlati kérdésekre kész választ keresni benne, ahogy valamilyen paragrafus-gyűjteményben az alfabétikus tárgymutató alapján kikereseshetjük az egyes esetekre ráillő jogszabályt, amelyet aztán csak alkalmazni kell, végzetes félreértése volna a Bibliának.

A Biblia nem ilyen segítséget nyújt, hanem ennél sokkal nagyobbat ad: adja nekünk az Isten Szent Lelkének ígéretét, aki „minden igazságra elvezet bennünket.” A velünk lévő és bennünk munkálkodó Szent Lélekre rábízva magunkat járhatunk aztán utána a mi evilági kérdéseink megoldásának. Ez sok fejtöréssel és lelki vívódással járhat együtt. Egy-egy olyan általános, nagy kérdés körül pedig, amilyen a mi korunk szociális kérdése, talán több nemzedéken át kell folytatódnia sokak lelkében a vizsgálódásnak és a tusakodásnak, míg végre kivilágosodik az igazi felelet. De a Szent Lélekkel való ilyen birkózás felelőssége alól senki sem kikereshet kibúvót azzal, hogy a Biblia lapjain készen akarja megtalálni a megoldásokat!

Ha a Bibliát aszerint akarnók megbecsülni: ad-e nekünk ilyen megoldásokat, vagy nem ad, ezzel máris lerántanók egyedülálló méltóságának a polcáról és hálátlanul félretolnók azt a páratlan nagy ajándékot, amely benne kínálkozik a számunkra. A Bibliában Isten nem a mi gyakorlati kérdéseinkre alkalmazható tételeket jelent ki nekünk, hanem Önmagát jelenti ki. És pedig úgy mutatkozik be nekünk, mint aki éppen nem pontokba foglalható törvénynek, hanem a kegyelemnek Istene. Nem elénksabott utasítások betűjével akarja kormányozni életünket, hanem mindenfajta betű uralma alól felszabadítva, magával élő közösségbe akar vonni bennünket Jézus Krisztus által, hogy ebben a közösségben, belülről formálódjék az életünk. Nem tehetjük tehát meg azt, hogy az Ő Igéjéből valamilyen szabályt kiolvasva, amelynek szükségét érezzük, azzal odábbálljunk, mint a fáról leszakított gyümölcsrel s aztán most már ezzel a szabállyal, Isten nélkül próbáljunk meg boldogulni. A Biblia mindig újra odaállít bennünket Isten színe elé és ott tart bennünket, hogy az életünk az Ő színe előtt, Ővele közösségben folytatott élet legyen.

Erkölcsei elvek a Bibliában.

Ebben a Isten színe elé való állíttóságunkban aztán természetesen reáhull az Isten világossága a mi életünkre és annak evilági viszonylataira is. Ha nem is időnként változó kérdésekre konkrét formában, de ad nekünk a Biblia örökérvényű útmutatásokat, amelyeknek a mentén haladva aztán kidolgozhatjuk az ilyen konkrét kérdéseinknek Isten akarata szerint való megoldását. Egyszóval: hangzanak felénk a Bibliából erkölcsi alapelvek. Ezekre jól tesszük, ha az élet egyes gyakorlati kérdéseivel küzködve odafigyelünk, mert hiszen az ilyen gyakorlati kérdések mélyén, — amint az a magántulajdon kérdésénél is nyilvánvaló, — erkölcsi kérdések rejtőznek.

De hogy tisztán lássunk, itt álljunk megint meg egy pillanatra és tegyünk meg egy megkülönböztetést. A Biblia erkölcsi tanításában is, mint minden etikában, vannak először is „formális” igazságok. Ezek általában arról szol-

nak, mi a különbség a jó és a rossz között, miért áll az ember egyáltalán erkölcsi kötelességek parancsa alatt, mi az a végső cél vagy legfőbb jó, amely minden erkölcsiségnek megadja az értelmét. Ilyenfajta kérdésekre csakugyan van a Bibliának olyan mondanivalója, amilyent sehol másutt nem hallunk. Azt mondja nekünk: mindenünkkel Istennek vagyunk elkötelezve, rendeltetésünk az Ő dicsőségének a szolgálata, az egyetlen igazán jó élet az Ő akaratának engedelmeskedő élet. Ilyen isteni igények csak itt hangzanak felénk, mert ez csak a másik oldala annak az isteni ígéretnek, amely szintén csak a Bibliában szólal meg, hogy t. i. Isten az embert, bűnös és méltatlan volta ellenére is, a magáénak tekinti és kegyelmesen a magáénak akarja megtartani is. — De aztán hátra van még a „materialis ethika“, vagyis feleletre vár még az a kérdés: milyen tartalommal töltjük ki a „formális ethika“ kereteit? Az erkölcsiség végső alapjaira fel kell épülnie az adott életviszonyok között kifejtett bizonyos erkölcsi magatartásnak és cselekvésnek. Már most a Bibliának erre nézve is megvan a maga mondanivalója. Nemcsak arról beszél, hogy „akármit“ cselekszünk, mindent az Isten dicsőségére műveljünk“ (I. Kor. 10, 31.), hanem arról is, hogy mit cselekedjünk az Isten dicsőségére, azokban a különböző viszonylatokban, amelyekbe Ő ebben a világban belehelyezett bennünket.

Azonban — és ez érdekel most bennünket, — amit a Biblia erről mond nekünk, abban tartalmilag nem mond olyan újat, amit egyebünnen is ne tudhatnánk meg. A Tíz Parancsolat második tábláján foglalták mind olyan erkölcsi szabályok, amelyeknek az ismeretére nem kellett addig várni, amíg Isten az Ő „különös kijelentésében“ tudtára adja őket az embereknek. A „ne ölj“, „ne lopj“ és minden hasonló elv igazsága olyanoknak tudatában is él, akikhez a Bibliai szava sohasem jutott el. Ezek az igazságok az Isten „egyetemes kijelentése“ révén benne gyökeredznek általában az emberi öntudatban és Isten „egyetemes kegyelme“ többé-kevésbé ébren tartja ezeknek tudatát minden emberben. A teológiai racionalizmus uralma idején a Biblia különleges értékét azzal próbálták megmenteni, hogy bár az

emberi észet képesnek tartották arra, hogy minden igazságra a maga erejéből is eljuthat, mégis nagy isteni ajándéknak vallották azt, hogy bizonyos nagy igazságokat, amelyeknek ész-igazságokként való felfogására még éretlen volt az emberi ész, Isten a Biblia által már akkor is tudtúl adott és érvényesített a tekintély szavával. Ez így végzetes tévianítás volt és gyökereiben támadta meg a keresztyén hitet. Mert hiszen eszerint az emberi lélek csak átmenetileg volna reá-utalva Isten kijelentésére és amily mértékben megtanulna a saját lábán járni, olyan mértékben elvethetné magától ezt a feleslegessé vált mankót. Azonban annyi igazság mégis volt ebben a dologban, hogy amit nekünk a Biblia evilági viszonylatainkra nézve erkölcsi útmutatásként mond, azt az ember erkölcsi gondolkozása magától is igaznak kell, hogy felismerje.

Amikor kérdéseinkkel evilági határokon túlra, az Isten felé tapogatódzunk, sötétségben maradunk mindaddig, míg a Biblia világossága nem gyúl ki előttünk. Általá magá Isten szólal meg, akit soha nem ismerhetnénk meg, ha Ő maga nem ismertetné meg magát velünk. Soha, semilyen fejlettségi fokon nem válhatunk tehát etekintetben függetlenekké a Bibliától. Ezzel együttjár az is, hogy erkölcsi magatartásunk végső, evilágon túli, alapjai és céljai is csak a Bibliában világosodnak ki előttünk, mert itt és sehol másutt Isten maga adja tudtunkra, hogy Ő akar az életünkben és életünk által uralkodni. De amikor arra kerül a sor, hogy már most gyakorlatilag mit cselekedjünk evégre, mint családapák, mint a dolgozó társadalom ilyen vagy olyan tagjai, mint hazánk polgárai, akkor erre nézve a Bibliának már nincs sajátlagos, csak általa megtudható mondanivalója és olyant ne is várjunk tőle.

Ezek közé a kérdések közé tartozik a magántulajdon kérdése is. Az elmondottak azt jelentik, hogy aki a Bibliában Isten Igéjét ismeri és vallja, azért ebben a kérdésben — mint sok más hasonlóban is — közös alapon állhat olyanokkal is, akik a Bibliára nem hallgatnak. Különben egy egész világ választja el tőlük. Vannak dolgok és éppen az élet

legfundamentálisabb dolgai, amelyekben csak akkor tudna egyetértetni velük, ha ők is meghajolnának vele együtt a Biblia szava előtt. És ezekben a dolgokban meg sem győzheti őket a maga meggyőződésének az igazságairól, amíg őket is maga a Biblia nem győzi meg arról. De az olyan kérdésekben, mint amilyen a magántulajdoné is, megvan a lehetősége az egymás meggyőzésének és az egyetértésre jutásnak, mert ezekben nem vagyunk feltétlenül a Bibliára utalva.

Ez nem azt jelenti, hogy tehát mindegy, hogy a Biblia alapján áll-e valaki, vagy nem. Mert azon kívül, hogy a Bibliából kiviláglanak olyan evilági erkölcsi irányelvek, amelyekre utóvégre magunktól is eljuthatnánk, kapunk a Biblia által olyan indítatásokat, elkötelezettségeket és erőket is, amelyek megvalósítani is segítenek ezeket az elveket. És elvek igazságát felismerni és azt aztán életre is váltani, két nagyon különböző dolog! Sőt, ha maguknak a szóbanforgó erkölcsi igazságoknak a felismerésénél maradunk is, meg kell állapítanunk, hogy nagy előny hirtokában van az, aki a Biblia szavára figyel. A Biblia nélkül is eljuthatna ugyan ugyanarra a felismerésre, de ki tudja, mikor, hogyan és milyen áron! Sok keserves kerülő utat, sok eltékozolt erőt és sok költséges leckét megakaríthat magának az, aki nem a Biblia nélkül vág neki a dolognak! A maga esze után járva az ember rendszerint csak egy-egy részigazságot lát meg s aztán sok kárvallás iskolájában tanulja csak meg, hogy van az igazságnak egy másik oldala is. Aztán megtörténhetik az is, hogy megint abba a másik részigazságba feledkezik bele. És így csapong ide-oda a részigazságok egyoldalúságai és szélsőségei között. Holott, ha a Bibliára figyelne, abban ugyanezeket az igazságokat kiegyensúlyozott teljességükben láthatná megnyilatkozni. A Biblia, amikor az Isten kivilágosodó arcának fényében láttatja meg velünk emberi életünket, ezzel igazi, végső összefüggéseinek a távlatába helyezi azt és ebben a megvilágításban természetesen egyszerre és együtt látjuk kirajzolódni olyan vonásait, amelyeket magunktól is felismernénk ugyan, de csak részlegen, egymás után és sokszor — már későn.

Egyén és közösség.

Igy van ez mindjárt annál a kérdésnél is, amelybe a magántulajdon kérdésének a gyökerei visszanyulnak: az egyént vagy a közösséget illesse-e a döntő szerep az emberi életben? Milyen végletek közötti leng ide-oda etekintetben az emberi gondolkodás! Aki a mai emberek közül átélte már vagy ötvn esztentőt, az szemtanuja lehetett ennek. Olyan időkben nevelkedett fel, amelyek világosan látták az egyén jelentőségét és jogait, de azt hitték: ennyi az egész igazság és ezért az abszolút érték polcára magasztalták fel az egyéniséget. Aztán láthatta: mint inog meg a kornak ez az individualizmusba vetett hite, mert hiszen nyilvánvalóvá lett, hogy az egyénnek ez a felmagasztalása zsákuccába vezet; felbomlasztja a közösséget és tűrhetetlenné teszi az életet. Így megérhette az ellenkező elvnek, a közösség elvének mindenek fölé emelését. Sőt, már láthatja annak előjeleit, hogy ebből is megint csak ki fog ábrándulni az emberiség, mert hiszen a közösségnek az a bálványozása, amely ennek a bálványnak áldozatul veti az egyes embert, megint csak több átkot hoz a világra, mint amennyi áldást.

A Biblia világánál sem az egyén, sem a közösség nem lehet ilyen végső érték és feltétlen hódolatot követelő elv. Itt elénk lép élő valóságában az az Egyetlen, akin kívül senkit és semmit nem illethet meg feltétlen leborulás és korlátlan szolgálat: maga Isten, akinek minden egyéb alá van rendelve.

Itt, ahol Isten az Ő mindenek felett álló valóságát elénk tárja, nem homályosul el, hanem annál jobban kiviláglik az egyén értéke. Ha a Biblia ótestamentumi részében még nem is (majd meglátjuk, hogy miért nem), de az Újtestamentumban, ahol az Isten kijelentése beteljesedik, egészen tisztán áll előttünk ez az igazság: Isten az Ő céljait, amelyeket ebben a világban munkál, egyénekben és egyének által viszi véghez. Ezért minden egyes ember becses az Ő szemében és egyetlenegy sem pótolhat a többieknek bármilyen nagy tömege sem. Gondoljunk csak Jézusnak a szá-

zadik juhról szóló példázatára (Luk. 15, 3—7.), vagy arra a mondására, amely szerint „ha valaki az egész világot megnyerné is“, akkor is átkozott rossz cserét csinálna, ha a maga lelkét adná oda érte fizetségül (Máté 16, 26). Minden egyes emberi élet egy-egy harctér, amelyen Isten harcai lejátszódnak. És ezért minden egyes ember életében olyan titokzatos döntések mennek végbe Isten mellett vagy ellene, amelyek az örökkévalóságra kihatnak. Az Isten világdrámájában minden egyén külön szereplő, aki mással nem helyettesíthető. És kinek-kinek a maga szerepét kell betöltenie, a maga életét kell élnie.

Ha az egyén ilyen méltósággal felruházott nagy úr, akkor meg kell, hogy legyen a birodalma is, amely felett uralkodhatik. Ezért a Biblia individualizmusával együtt jár a magántulajdon elvének az érvényesülése. Hiszen mi egyéb a magántulajdon, mint ennek a világnak s a benne levő dolgoknak az egyes ember számára biztosított kisebb-nagyobb köre, amelyben ő gyakorolhatja a rendelkezés fejedelmi jogát? Ha mind az Ó-, mind az Újtestamentum természetes, magától értetődő dolognak tekinti a magántulajdont, ez nem csak azért van, mert a maga korának a világában mozog, melyben a magántulajdon még nem vált olyan problematikussá, mint a mi korunkban. Igazi magyarázata abban rejlik, hogy a Biblia úgy értékeli az egyént, hogy ezzel elválaszthatatlanul együtt jár a magántulajdon igénye. „Szaporodjatok és sokasodjatok és töltsétek be a földet — és hajtások birodalmatok alá!“ — ezzel a kettős isteni paranccsal indult el az ember a teremtéskor a Biblia szerint. (1. Móz. 1, 28.) Nos, a szaporodási parancsot sem töltheti be az ember a Biblia szellemében úgy, hogy valamilyen kollektív embertenyésztő telepen nemz és szül, hanem csak a család életformájában, ahol az egyén méltóságának megfelelően ki-ki a maga gyermekeivel szemben viseli és tölti be a szülői tisztet. Ugyanígy a „földnek“, vagyis az anyagi javaknak az ember birodalma alá hajtását sem lehet másképpen elképzelni a Biblia szellemében, csak úgy, hogy abban egyénileg részesedik mindenki. Nem volna

igazán „hatalma“ az embernek a „föld“ javai felett a Biblia szellemében ha csak mint menetelő munkásosztagok tagja, csak mint alkatrész a kollektív gazdálkodás nagy gépezetében fejthetné ki a maga munkáját, de nem volna semminek se a gazdája ezen a világon úgy, hogy azt a magáénak mondhatná.

Nem is volt sohasem lehetséges emberhez csak valamennyire is méltó életet élni, amióta ez a világ áll, — magántulajdon nélkül. A magántulajdonellenes, az egyolálúan kollektivistá társadalmi felfogás és berendezkedés is kénytelen a magántulajdonnal számolni. Ellenefordulása nem jelentheti azt, hogy teljességgel meg akarná szüntetni, mert ez képtelenség. Hanem úgy tekint reá, mint valami szükséges rosszra, amiből mennél kevesebb, annál jobb. Gyanakvással nézi, mint valami veszedelmes elemet az emberi életben és igyekszik mennél szűkebb korlátok közé szorítani. De ezzel az egyéniség kifejlődését fojtogatja s így általában hátráltatja az emberi élet igazi kibontakozását, — magának a közösségnek a rovására. Ha ilyen rendben minden egészséges emberi érzék csak füllesztő börtönt érez, amely előbb-utóbb tűrhetetlenné válik, akkor ezt a Biblia is teljes nyomatékkal igazolja.

De milyen világosan kitűnik a Bibliából az is, hogy az egyének ez a büntetlenül el nem hanyagolható jelentősége azért még nem feltétlen és korlátlan, hanem csak viszonylagos érték, mert hiszen az egyén élete, ha külön élet is, ugyanakkor közösséghez kötött élet is! Úgy jelenik meg előttünk Isten a Bibliában, mint aki egyéneken valószínűleg ugyan meg céljait, de nem egymástól elszigetelt, hanem egymással közös életben egybekapcsolódó egyéneken. Az Ótestamentumban — majd meglátjuk, miért — még egyenesen túlsúlyban is van a közösség jelentősége az egyéné felett, mert hiszen itt Izráel népének kollektív egésze áll a figyelem előterében. De az Újtestamentumban is, ahol az egyén értéke már teljes egészében kidomborodik, ez sohasem történik a közösség értékelésének rovására. Itt,

ahol Jézus Krisztus keresztyén át már teljes fényében sugárzik az Isten kijelentésének a világossága, egyén és közösség viszonya a kölcsönös egymásra utaltság egyensúlyában tűnik a szemünk elé. Pál apostol egyfelől nem ártallja az Isten egész világmegváltó tervének középpontjába egyénileg odaállítani magát, mintha az egész csak ökörlötte forognak. De ugyanaz a Pál apostol tanítómesterünk nekünk az „egyház“ alapigazságainak a dolgában is, amelyben, mint a Krisztus titokzatos, nagy „testében“ egyénileg mindnyájan csak „tagok“ vagyunk. „Szeretett *engem* és adta magát *érettem*“ — így beszél egyszer a Krisztus által véghezvitt megváltásról. (Gal. 2, 20.) De ugyanerről máskor meg ezt mondja: „Szerette az *egyházat* és adta magát *érette*“. (Ef. 5, 25.) Istennek az a végső célja pedig, amely körül mint központi témája körül Jézus egész tanítása is forog s amelyben mintegy gyújtópontban Isten kijelentésének minden gondolata összefut: az „Isten országa“. Ebben egyénileg részesedhetünk csak, de ugyanakkor nyilván és nyomatékosan kollektív jellegű valami.

Azonban itt a közösség gondolata sem válhatik abszolútummá, mindenek felett állóvá, bálvánnyá, mint ezt épen manapság sokfelé megfigyelhetjük, — hiszen Istennek van alárendelve. Nem lebeghet az ember feje felett ködös, túlvilági magasságban; ki kell vetköznie abból a misztikus fényből, amelybe öltöztetni szokták, hogy aztán oltárképe előtt feláldozzák az egyént. A Biblia beszélhet ugyan a közösségről mithikus kifejezésekben, de ez csak kifejezés-mód. Alapjában véve egyszerű realizmussal a „többi embert“ érti alatta, akikkel összefonódó élethálózatba van beállítva minden egyes egyén.

Azért nem lehet feltétlen és korlátlan az egyén érvényesülése, tehát a magántulajdon sem, mert rajta kívül más egyének is élnek ezen a világon. A korlátlanmá vált magántulajdon éppolyan önellentmondás, mint a part nélküli folyóvíz. Ha valaki ezen a világon mindent a magáénak nevezhetne, az azt jelentené, hogy — rajta, mint egyetlen kivételen kívül — senki sem nevezhetne itt a magáénak sem-

mit. És minden lépés, amellyel a magántulajdon efelé az elképzelt határeset felé tart, voltaképpen öngyilkos lépés. Csak az olyan magántulajdon tarthatja fent a sajátmaga elvét, amely tudatában marad korlátozottságának s a maga határain túl tiszteletben tartja másoknak a magántulajdonát.

Ez sokkal többet jelent, mint pusztán mennyiségbeli korlátozottságot. A mennyiségi korlátokon belül is még további, mondjuk: minőségi megkötöttségei vannak a magántulajdonnak mások érdekeire való tekintettel. Ha senki nem vitatja is, hogy a házam és kertem az enyém, azért még nem tehetek vele azt, amit akarok. Ha fel akarom robbantani vagy gyújtani a házamat, ha gondozatlanul el hagynám férgesedni a kertem fáit, ebbe beleszólnának a szomszédaim is, mert kárt és veszedelmet hoznék vele az ő tulajdonukra is. És ebből nem csak az a negatív szabály tűnik ki, hogy a magam tulajdonával nem tehetek semmit, amivel megkárosítanék mást az ő tulajdonának az élvezetében. Emögött ott rejtőzik az a pozitív követelmény, hogy az én magántulajdonomnak mindenképpen összhangban kell állnia a másokéval. Csak az a magántulajdon jó, amely másokra nézve is, egyezővel a közösségre nézve is.

„Aki szereti a maga életét, elveszti azt.“ (Ján. 12, 25.)
 „Aki meg akarja tartani a maga életét, elveszti azt.“ (Máté 16, 25.) Újra meg újra felhangzik Jézus ajkán az ilyen mondatokban az az igazság, hogy a csak magának élő ember sajátmagát károsítja meg legjobban. Nincs igazi kifejlés az egyéni életnek, csak a másoknak való szolgálatban. Magának az egyéni életnek az az értelme, hogy más egyének számára áldás és segítség legyen. Mennél inkább az, annál jobban teljesedik ki a benne rejlő érték és mennél kevésbé az, annál inkább csak elnyomorodott töredéke marad sajátmagának. A magántulajdon kérdésére alkalmazva ez azt jelenti, hogy semmiféle önző magántulajdon nem hívhatózhatik a „magántulajdon szentségére“, mert éppen ő szentíteleníti azt meg, sem nem szállhat síkra a magántulajdon védelmében, mert éppen maga ássa alá legjobban annak

érvényesülését. A magántulajdon csak addig helyeselhető, amíg valaki úgy szerzi meg és úgy kezeli, hogy ebben nem csak magával törődik, hanem használni igyekszik vele minden többeknek. A másokra nézve hátrányos, vagyis a közösség érdekeit sértő magántulajdon anomália, amely magában hordja saját ítéletét. Magántulajdon-ellenes magántulajdon. S az ilyen önellentmondó, belső igazságukat veszített dolgokat az élet valósága nem sokáig tűri meg.

Melyik volt előbb?

Az egyén és a közösség közötti viszonyt, hogy még tisztábban lássuk, vizsgálat alá lehet venni még egy további szempontból is. Föl lehet vetni a kettő közötti fejlődéstörténeti összefüggés kérdését is. Melyik volt előbb?

Aki valamennyire is ismeri az emberi társasélet történetét, az előtt nem lehet vitás: kétségtelenül a közösség volt előbb és csak ennek körén belül került aztán sor az egyének külön megbecsülésére. Természetes, hogy az ősi, kezdetleges közösség is csak egyénekből állhatott. De benne az egyének még nem *mint egyének* vettek részt, hanem szinte csak mint megannyi szám az összegben. Az emberi életnek a fejlettség egy bizonyos fokára kellett eljutnia ahhoz, hogy az egyén magában is, másokban is felismerje az egyént, mint olyant. Mivel az emberi fejlődés nagyon egyenlőtlenül megy végbe és voltaképen minden újszülöttnel újra kezdődik, aki aztán vagy utóléri a többieket, vagy nem, — a legfejlettebb közösségben is mindig vannak egyének — kiskorúak és nagykorúak egyaránt, — akikben az egyénvoltuk még nem vált öntudatossá, „egyéniséggé“. Az ilyenek az egyéniségnek csak még ki nem fejlett lehetőségeit hordozzák magukban. Az ősi állapotot az jellemezte, hogy benne ezek a lehetőségek általában is csak lappangó, szunnyadó állapotban voltak még. Ebben rejlik a magyarázata annak a már többször érintett jelenségnek, hogy a Biblia ótestamentumi részében is elfődi még a közösség uralkodó gondolata az egyén önálló értékét. Az Isten kijelentése is, mivel ősi idők-

be visszanyúló történeti kijelentés, át kellett, hogy menjen ezen az előkészítő fázison, hogy aztán az Újtestamentumban bonthassa ki teljes valóságát.

Időrendben nézve a dolgokat, azt kell tehát mondanunk, hogy a magántulajdon sem elsődleges, hanem másodlagos képződmény. Elsődleges a közösség tulajdona, amelyben az egyes ember csak a közösséghez tartozása révén részesülhet. Az ilyen közös tulajdonnak a talaján sarjad aztán ki a fejlődés során a magántulajdon. Amikor a közösség eljut fejlettségének — és ez azt jelenti: tagjai fejlettségének — egy bizonyos fokára, akkor az életnek egy-egy területéről mintegy visszahúzódik és átengedi azt egyéni tagjainak önálló ténykedésük birodalmául. Feltételezheti már róluk, hogy a közösség kára nélkül rájuk lehet bízni az önálló gazdálkodást. Így tehát minden magántulajdon bizonyos értelemben a közösségtől kapott ajándék. Az egyén számára a közösség teszi lehetővé, a közösség elismeri és védi és biztosítja is. Hogy ez az ajándékozás igazában csak megbízás, azt a közösség sokféleképpen eszébe juttatja az egyénnek. Nem úgy adja a kezére a magántulajdont, hogy ezzel végleg levenné róla a maga kezét. A magántulajdonnal való legszabadabb rendelkezés mellett is maradnak a közösségnek bizonyos beavatkozási jogai, amelyeken semilyen fejlődés nem vezethet túl. A közösség megadózathatja a magántulajdont; ki is sajátíthatja; szabályozhatja forgalmát stb. Tehát mindig ott áll az egyén háta mögött és érezteti vele, hogy önállósága nem jelent teljes függetlenséget.

Abban is kiűnik a közösségnek ez az egyén fölé rendelt elsődleges volta, hogy a legfejlettebb viszonyok mellett is csak részleges lehet a javaknak magántulajdonba való átengedése. Vannak javak, evilági, mondhatni: gazdasági javak, amelyek csak közösen élvezhetők és semmiképpen sem vehetők magántulajdonba. Örökké közkincs marad a napfény és a szabad levegő, vagy az időjárás és az éghajlat minden áldása. Ugyanígy vannak természetesen hátrányok, csapások és veszedelmek is, amelyeket mindig együtt kell

elszenvednie egy-egy egész közösségnek. Egyszóval a valósággal meg nem egyező, merő képzelgés minden olyan gondolat, amely szerint az egyén valaha is úgy elválhatik a közösség kebeléről, hogy tisztán csak a maga egyéni életét élje. Jóban és rosszban egyaránt sorközösségbe vagyunk egymással kapcsolva az életnek egy sereg adottsága által. Az egyéni sors, az egyéni életkör s ezzel együtt a magántulajdon is csak viszonylagos valami.

De vannak olyan javak is, amelyeket utóvégre nem volna lehetetlen magántulajdonba adni, de amelyekkel a közösség ezt mégsem teszi meg, mert nem tanácsos. Ezért a legfejlettebb viszonyok mellett is mindig marad a magántulajdon mellett sokféle köztulajdon. Olyan természeti javakkal és olyan mesterségesen előállított javakkal szokott ez megtörténni, amelyekhez közvetlenül fűződnek a közösségnek fontos érdekei. Túlságosan nagy kockázatot vállalna a közösség, ha ezeket a javakat is átengedné magántulajdonba és csak közvetve tartaná rajtuk ellenőrző szemét és irányító kezét. Ezért megtartja őket a maga közvetlen rendelkezése alatt. Gondoljunk pl. a közlekedési vonalakra, útakra és víziútakra, hidakra, stb.

A közösségnek ezt az elsőbbségét, amelyet minden világos látású embernek el kell ismernie, határozottan kiemeli a Biblia is. Gondoljunk pl. arra, amit Pál apostol az ő athéni beszéde történetbölcséleti fejtegetéseiben mond: Isten, aki „az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtette“, úgy vezette annak útját a differenciálódás irányában, hogy „meghatározta eleve rendelt idejüket és lakásuknak határait.“ (Csel. 17, 26.) Kiknek? Nyilván nem az egyes emberekre, hanem a népekre gondol az apostol. A „föld színén“ nagy közösségeknek a „határait“ szabta meg a történetet igazgató Isten keze. S hogy aztán ezeken a „határokon“ belül az egyénnek is kijut a maga része a földi javakból, az már csak ezután következő, másodlagos mozzanat az előbbihez képest. „Enyém a föld“ — mondja Isten az Ótestamentumban Izráel népének, — „csak jövevények és zsellérek vagytok ti nálam“. (III. Móz. 25, 23.)

És pedig annál inkább „jövevények és zsellérek“ voltak azok, akikhez ez a szó elhangzott, mert a kezükön levő birtokot nem is közvetlenül kapták Istentől, az igazi tulajdonostól. Arra a kérdésre ugyanis, hogy Isten kinek adta át azt a földet, az egész Ótestamentum egyhangúlag azzal válaszol, hogy: az Izráel népének. Csak ennek révén, közvetve, lehetett aztán részük a birtoklásában ennek a népnek a fiainak is. Nincs ez másképen egyetlen más nép esetében sem, a mienkében sem. Nem lehetne ma magyar embernek tulajdonában az, amit ezen a magyar földön a magáénak nevez, ha előbb a magyarság mint közösség meg nem kapta volna a történet során ezt a területet a maga örökségéül!

Itt hadd jegyezzük meg, hogy nem talál a szeg fejére, hanem a tulajdonképeni kérdés mellett elsiklik az az egyébként nagy igazságot kidomborító gondolat, amely a mai kérdésre: „a közösségé legyen-e a tulajdon, vagy az egyéné?“ úgy válaszol: „a tulajdon sem nem az egyéné, sen nem a közösségé, hanem Istené.“ Hogy „az Úr é a föld és annak teljessége“ (24. Zsolt. 1.), az minden hívő embernek alapvető bizonyossága az Ige alapján és nem tehet róla elég gyakran bizonytságot. De akármennyire fáj is neki, ha mások a maguk hitetlen álláspontján Istennek ezt a tulajdonjogát nem ismerik el, abban egyetért a hitetlenekkel, hogy van emberi tulajdonjog is, mert hiszen Isten szerinte is emberekre bízta az Ő teremtettségének javait, hogy felelősség mellett sáfárkodjanak azokkal. És a kérdés éppen az: milyen kezekre bízta rá? Egyének kezére-e vagy pedig a közösség kezére? Erre a kérdésre azt feleli a Biblia, amit — ha nem is Isten rendelésére hivatkozva — minden más tisztánlátó vélemény is felelni kénytelen: elsősorban a közösségre van rábízva a tulajdon és ennek révén, másodlagosan, annyira-amennyire, az egyes emberre.

De ugyanilyen világosan kitűnik a Bibliából egy másik igazság is, — ez is felismerhető volna a Biblia segítségével is, de rendszerint háttérbe szorul az eddig tárgyalt igazság mögött, vagy ha előtérbe nyomul, akkor meg amást szorítja háttérbe, — az t. i., hogy a közösségnek ez az első-

leges volta egyáltalán nem egyéniségellenes rendje a dolgoknak, hanem éppen az egyéniség érdekeit szolgálja. A közösség előbb volt, mint az egyén, de az édesanya is előbb volt mint gyermeke és ez az elsőbbsége nem a gyermekének kárára van meg! Az egyén élete a közösség talaján fakad, de ez a talaj éppen arravaló, hogy rajta az egyén életrekelhessen és felnővekedhessék. Azért volt előbb a közösség és csak utána az egyén kifejlése, mert az eszköz mindig előbb van meg, mint az, aminek a megvalósulása általa megy végbe. Ha nem az időrendi egymásutánt vesszük, hanem a dolgok teleologiai összefüggését, akkor megfordul a rend: az egyéné az elsőség és neki van alárendelve, az ő szolgálatában áll a közösség. Annál egészségesebb valamely közösség, mennél többre tudja segíteni a maga tagjait egyéni életükben. És nem jó közösség az, amelyhez tartoznia káros dolog az egyénre nézve.

A tulajdon kérdésére alkalmazva azt jelenti ez, hogy amint méltatlanul viseli az anya nevet az, aki mellett mostoha sorsa van a gyermekének, úgy az a köztulajdon is, vagy az a magántulajdon felett gyakorolt minden közösségi hatalom is, amely mellett az egyének elszegényednek vagy szegénységben maradnak, visszaélés, amelynek meg kell szűnnie. Csak addig igazolt és addig helyes a magántulajdonba való minden közösségi beleavatkozás, amíg nem akar mást, mint a közösség egyéni tagjainak a jólétét szolgálni, tehát éppen a magántulajdont annál inkább felvirágoztatni. Meglehet, hogy nem mutatkozik azonnal ez az igazoló cél, mint eredmény. De az idők rendjén mégis meg kell mutatkoznia.

A Bibliának egész életszemlélete azt tükrözi, hogy Istennek az egyén szempontjából áldott és jóságos rendelkezése mindaz, amivel az egyének sorsát közösségek összefüggésébe szerkesztette bele. Minden megkötöttség, amely az egyénre azért hárul, mert más egyének összességébe van beállítva, éppen az ő érdekét is szolgálja. Nem tehernek és nyűgnek mérte rá Isten keze, hanem ajándéknak szánta. Ha az egyén néha mégis bilincsnek érzi magán, annak két

oka lehet. Vagy ő maga szenved olyan elvakult balgatagságban, hogy nem ismeri fel: mit köszönhet a közösségnek? Vagy pedig a többiek, akikkel közösségben kell élnie, csakugyan vétkeznek ellene, ahelyett, hogy a javát szolgálnák. Fennforoghat mindkét ok egyszerre és egymást fokozva is. De ez mit sem változtat az alaptörvényen, amelyre Isten az emberi életet felépítette: a közösség azért van, hogy általa az egyén élete teljesebbé váljon.

Még csak azt jegyezzük meg ezzel kapcsolatban, hogy az emberi élet fejlődése nem egyenletesen emelkedő egyenes vonalban, hanem sok fel és alá hullámvázson és sok kanyargáson át megy végbe és ezért megtörténhetik, hogy a közösség kénytelen visszavonni tagjaitól a magántulajdonra vonatkozó olyan jogokat, amelyeket előzőleg már egyszer megadhatott nekik. A magántulajdonnak az az érvényesülése, amelyet a fejlődés bizonyos fokon már kimerített, az élet visszafejlődése esetén ismét károsná és ezért tarthatatlanná válhatik. Sőt lehet ez a visszafejlődés viszonylagos is; egy előző kor viszonyaihoz képest lehetett valamilyen közösség eléggé fejlett ahhoz, hogy a magántulajdonnak a lehető legszabadabb érvényesülését megengedje és aztán jöhetnek olyan új viszonyok, amelyekhez képest ugyanaz a fejlettségi mérték már elégtelen. De ha ilyenkor tagjainak a magántulajdonát szűkebbre szorítja vagy egyenesen szinte illuzóriussá teszi is a közösség, ez mindig csak átmeneti kényszerintézkedésnek fogható fel. Csak addig ismerhető el a jogosultsága, amíg az új feltételek igényeit utól nem éri ismét a fejlődés és ezzel ismét szabaddá nem válik a magántulajdon érvényesülése. Az ilyen átmeneti helyzetek úgy bírálандók el, mint az árvízveszedelem vagy a háborús idők rendkívüli parancsai, amelyek előtt pillanatnyilag egészen háttérbe szorulnak az egyén különös szempontjai. Sohasem szabad azonban a közösségnek azt a magántulajdon-ellenes magatartását, melyre ilyenkor sor kerül, úgy eszményíteni, mintha ez volna az igazi boldogulásnak a biztosítékja és feléje, mint óhajtott cél felé kellene törekedni!

Amikor a fentiekben az emberi élet „fejlettségéről” beszéltünk, nem utolsó sorban erkölcsi fejlettséget értettünk alatta. Ezzel kapcsolatban merül fel egy további kérdés, amelynél megint úgy vagyunk, hogy nem lehetünk eléggé hálásak a Biblia világos és józan útmutatásáért. Mitől várható az embereknek az a magatartása, amely mellett a magántulajdon megmarad a maga joogosult körén belül, szem előtt tartja a maga korlátait és kötelezettségeit és így csakugyan az az áldás lehet, aminek lennie kell?

Nyilvánvaló, hogy igazuk van azoknak, akik ennek a biztosítékát az egyének erkölcsi lelkületében keresik. Az „enyém-tied-övé” semmiféle rendje nem tartható fent őszintén becsületes emberek nélkül. Csupa lelkiismeretlenül önző, csak a maga hasznát kereső és mások érdekeivel mit sem törődő emberből nem épülhet fel a közösség. Az ilyen bomlasztó mótelytől nem lehet mentes a közösség minden tagja, de elég sok tagjának mentesnek kell lennie ahhoz, hogy benne becsületes közszellem uralkodhassék. Közmegvetés kell, hogy sújtsa azt, aki csak a saját magántulajdonát tekinti fontosnak és nem tiszteli a másét. Ha ez a becsületes közfelfogás megromlik, akkor hiábavaló minden törvényes intézkedés és a törvények érvényesítését célzó minden erőfeszítés. A törvényeknek az emberek erkölcsi felfogásában kell gyökerezniök. Különben ahányan vannak, midegyikük mellé egy-egy csendőrt kell kirendelni, hogy ki ne bújhasson a törvény alól. Sőt, a csendőrök mellé is újabb csendőrök kellene, akik ellenőrizték az ő kötelezettség-teljesítésüket és így tovább. Hogy ki-ki biztosítva legyen az ő magántulajdonának háborítatlanságában mások magántulajdonának túllapásai ellen, ahhoz az szükséges, hogy az emberek (vagy legalább is jelentős nagy részük) ne is akarják egymást megháborítani benne, hanem „tiszteljék a másét”.

Ezt hirdeti a Biblia is nyomatékosan, amikor a nyolcadik parancsolatnak is elmélyítését adja a tizedikben. „Ne

lopj" — ez is csak azzal kerekedik ki az Isten teljes akaratává, hogy „Ne kívánd azt, ami a te felebarátodé“. És az egész újtestamentumi etika, Jézus tanítása csakúgy, mint az apostoli leveleké, ugyanazt teszi alapelvévé az ember erkölcsi magatartásának. A külső, cselekedetei jóság is csak akkor ér valamit, ha a belső lelkületnek a tisztasága nyilatkozik meg benne. Amikor Jézus az Ő tanítványait „a föld savának“ nevezi (Máté 5, 13.), ezzel is arra céloz, hogy ebben a „földi“ életben nélkülözhetetlenek az olyan emberek, akik magukban hordják a másokra is tekintettel levő, sőt másoknak szolgálni akaró lelkületet. Annak belőlük kiáradó hatása nélkül rothadás vesz erőt az emberi életen s annak minden társas viszonylatán, ami természetesen vonatkozik a magántulajdon viszonylataira is. Egyszóval a Biblia mindenestől fogva annak az erkölcsi nevelésnek és önfegyelmezésnek az ihletője, amely nélkül áldásos formájában nem képzelhető el a magántulajdon.

De ugyanakkor teljes józansággal érvényesíti a Biblia azt a másik igazságot is, hogy az emberi élet megkívánja a külső és pedig kényszerítő eszközökkel is rendelkező kormányzást is. A belső tisztaság nem mindenkinek dolga. Még azoknál is, akikben megvan, sokszor megerőtlenedik. Nekik is vannak gyenge pillanataik, amikor egy-egy erősebb kísértés megtántoríthatja őket. Hát még a többieket! Ezért beszél a Biblia a világi „felső hatalmasságról“, amely „nem ok nélkül viseli a fegyvert“, mint Istennek egyik áldott „rendeléséről“. Az a megbízatása, hogy útjában álljon a maga hatalmi eszközeivel minden „gonoszt cselekvőnek“. (Róm. 13, 1—7.)

Nyilvánvaló is, hogy akármilyen tisztult közfelfogás védi is a magántulajdon biztonságát, azért az emberi közösség nem nélkülözheti a jogrend külső biztosítékait sem. Nem képzelhető el ebben a világban valamennyire is fejlett emberi élet, amelyben a „Ne lopj!“ ne lenne nem csak erkölcsi, hanem egyuttal jogi szabály is, amelyhez büntető szankciók fűződnek. Az állami élet a maga törvényeivel, a törvényt

végrehajtó és igazságot szolgáltató működéseivel, többek között éppen arra való (nem is sok más hasonlóan fontos feladata van ezenkívül, csak éppen néhány), hogy polgárait magántulajdonukban is biztosítsa és védje.

Nem is képzelhető el nagyobb anomália az emberi közösségek életében, mint amikor azok, akik a többségnek ezt a hatalmát gyakorolják, úgy élnek vissza azzal, hogy maguk válnak veszélyessé alátvalóíknak magántulajdonára. Végzetes rákfene pusztítja az olyan állam életét, amelynek az élén olyanok hatalmaskodnak, akik csak a maguk magántulajdonát akarják hizlalni másokénak a rovására és akiknek az uralma alatt ezért senki sem lehet biztos afelől, amit a magáénak nevezhet, vagy senki sem jut hozzá, hogy bármit is a magáénak nevezhessen. A Bibliában sem mennydörög Istennek ítélete semmi ellen félelmetesebben, mint a hatalmon lévőknek ilyen önző visszaélései ellen. A próféták népüknek biztos pusztulását hirdetik, amikor azt kell látniuk, hogy az uralkodók és uralkodó rétegek egyetlen gondja az, hogy „házhöz házat ragasszanak, mezőt foglaljanak mezőkhöz, míg egy helyecske sem marad“ a többieknek, az uralmuk alatt élőknek. (És. 5, 8 skk.) Ez ellen a visszaélés ellen az erkölcsi közfelfogásnak is fel kell emelnie a szavát, s magának a jogrendnek is úgy kell megalkotva lennie, hogy lehetőleg eleve kizárja a felburjánzását, ha a közösség élni és boldogulni akar. Csak addig áll szilárdan egy-egy állam épülete, amíg a polgárai tudhatják és láthatják, hogy a hatalmon lévők az ő mindnyájuk javára gyakorolják hatalmukat és pedig annál inkább az ő javukra, minél gyöngébbek és kiszolgáltatottabbak volnának ők önmagukban. Az olyan jogrend, amely a hatalmon lévőknek jó, de csak annak árán, hogy a többieknek, a nagy többségnek a magántulajdonát alacsony színvonalon tartja leszorítva, csak áljogrend, erkölcsi tartalom nélkül üres keret, hazug formáság. Ha ideig-óráig fenntarthatja is a pusztá meglétében rejlő tehetetlenségi erő vagy az érdekeltek hatalma és ügyeskedése, magában hordja előbb-utóbb bekövetkező ítéletét.

Csak viszonylagos ellentétek.

Segítségünkre van a biblia tisztánlátásunk megőrzésében a tekintetben is, hogy az egyén és a közösség a valóság világában nem is egymást kizáró vagylagosságok. Az egyszerűség kedvéért mi is úgy beszéltünk eddig a kettőnek viszonyáról, mintha az életnek ez a két tényezője ilyen sarki ellentét viszonyában állana szemben egymással. Pedig ezzel légüres térben mozgunk. A valóságban az így értett egyén és közösség csak olyan két szélsőség, amely között sok közbülső állomás is lehetséges. Vagyis vannak az emberi életnek olyan jelenségei, amelyek egyéni vonásokat is mutatnak fel, de ugyanakkor közösségi jellegűek is.

Abszolút értelemben vett közösségnek csak az egész emberiséget tekinthetjük, és pedig mind térbeli, mind időbeli egyetemességében. Mihelyt pl. már csak a jelenkori emberiségről beszélünk, azt nyilván megkülönböztetjük és egyénítő vonásai alapján szembehelyezzük — mondjuk: az ókori, vagy a történelem előtti emberiséggel. A legegységesebb közösség, amely minket most érdekel, mivel már ennek tulajdonáról is lehet szó, a nemzeti közösség. Világos, hogy minden nemzet egy-egy egyéni valóság a nemzetek közösségében. A nemzetek tulajdona is „magántulajdon” tehát az ő egymásközi viszonylataikban éppúgy, mint az ő körükön belül az egyének tulajdona.

Viszont az abszolút értelemben vett egyén, akinek tulajdona tehát a magántulajdonnak egészen tiszta példája lehet, a valóságban szintén csak ritka eset. Az általános helyzet az, hogy ami az egyéné, az egyúttal már másoké, a hozzájártartozók kisebb-nagyobb köré is. Lakása és annak berendezése nem csak az övé, hanem a családja tagjaié is. Földje, műhelye, szerszáma nem csak a saját megélhetésének és boldogulásának a forrása, hanem egyúttal azoké is, akiknek az élete összeforrott az övével. Az csak a jogi rend fenntartásának az egyszerűsítését szolgálja, hogy tulajdonosként mégsem a családi közösség, hanem annak érdekében

és képviselőjében csak egy-egy egyén szerepel. A valóság ellenben, amely a jogi forma mögött rejlik, az, hogy amikor magántulajdonról beszélünk, a legtöbbször egy-egy kis közösségnek, egy-egy családnak a tulajdonáról van szó. És sok-sok másféle kisebb-nagyobb közösség is éli a maga életét a nemzeti közösség körén belül. Vannak olyan természetadta közösségek, mint az egy-egy helyen megtelepültek, vagy egy-egy összefüggő tájon lakók közösségei. És vannak olyan mesterséges közösségek, amelyek az emberek önkéntes összefogásából jönnek létre, mint társulatok, intézmények, stb. Ezek mind közösségek ugyan, ha az egyik oldalról nézzük őket, de a másik oldalról nézve egyének módjára bírálhatóak el. Individuális kollektívumok, vagy ha úgy tetszik: kollektív individuumok. Áll tehát a tulajdonukra nézve a maga módján az is, amit a magántulajdonról, de az is, amit a köztulajdonról lehet elmondani.

Ezt a minden józan szemlélő előtt világos igazságot mégis lépten-nyomon eltéveszti az ember szeme elől és ezért tárgyaltan problémákba ütközik és felesleges vitákba bonyolódik. Elhomályosult a látásunk az emberi életet a maga egészében jellemző organikus rendet illetőleg és — ne vizsgáljuk most, miért — arra vagyunk hajlamosak, hogy atomisztikus módon összehalmazott egyéneket lássunk csak egy-egy nagy közösség tömegében összefogva

A Bibliának nagy jótéteménye, hogy a maga tiszta és éles fényével rávilágítva az emberi életre, leleplezi az ilyen-fajta életszemléletnek a hazugságát. Elég, ha csak arra utalunk: milyen szerepet játszik a Biblia gondolatvilágában a család. Azok az ótestamentumi törvények, amelyek a maguk kora számára szabályozták a földvagyon birtoklását, voltaképpen nem is egyéni, hanem családi, nemzetségi tulajdonnak tekintik a földet. Az a gondolat, hogy ki-ki nem csak a maga számára, hanem együtt az ivadéka számára is birtokolja a földet, olyan erőteljesen urlikodik ezekben a törvényekben, hogy a földvagyon szabad forgalmának az útjában szilárd korlátokat is emel. Emlékszünk az „elengedés esztendejének“ és a „jubileumi évnek“ érdekes ótestamen-

tumi rendelkezéseire. Akárhány kézen át szállott is mások tulajdonába a föld, eladósodás vagy adás-vétel útján, bizonyos időközökben vissza kellett szállania az eredeti tulajdonos vagy örököse kezére. (III. Móz. 25, 8 skk. — V. Móz. 15.). Ebben persze nem örökre szóló és szolgai módon utánozandó példa áll előttünk. Még az is kérdés: mennyire volt megvalósítható annakidején? Más idők más viszonyai közepette pedig teljesen lehetetlenséggé válik a gyakorlati alkalmazása. Azonban a benne kifejezésre jutó elv alaptörvénye marad az emberi életnek, amíg csak emberi élet lesz ezen a világon és büntetlenül nem hanyagolható el. Az újtestamentum is, ha — természeténél fogva — nem foglal is magában e fajta konkrét intézkedéseket, azért ugyanolyan világosan tanítja a családnak ezt a mélyreható jelentőségét: az egyén élete nem csak annyiban van beleágyazva közösségi összefüggésekbe, hogy embertársainak nagy tömegével együtt alkot egy-egy nagyobb egészet, hanem annyiban is, hogy a sokak körén belül a keveseknek egy-egy kis körébe van beleillesztve, akikkel egészen összeforr az élete és boldogulása.

Az emberi életnek Isten-rendelte és megváltozhatatlan szerkezete ellen vétene minden olyan berendezkedés, amely a családtól és más kisebb közösségektől megtagadná az érvényesülés lehetőségeit. Nem lehet a magántulajdont olyan egyoldalú és szélsőséges individualizmus értelmében felfogni, hogy elismerjük az egyénnek jogát hozzá, de csak addig és annyiban, amíg és amennyiben tényleg ő maga használja

és élvezi. Meg kell hogy maradjon az egyén joga ahhoz is, hogy tulajdonát vagy annak használatát átháríthassa másokra is, akikért éli vagy akikkel együtt akarja élni az ő életét. És így a magántulajdonnal együtt kell, hogy járjon az örökhagyásnak, a vagyontársításnak, a hitelezésnek és másféle vagyonáthárításoknak a joga is. Ennek révén érvényesülhetnek a nagy közösségi körön belül azok az együvé tartozó kisebb közösségek, amelyek amazt valóságos élettel töltik meg.

A kérdés súlyának helyes megítélése.

A legnagyobb segítség, amelyet a Biblia a magántulajdon dolgában való tisztánlátáshoz nyújt, az, hogy az egész kérdést olyan távlatokba helyezi, amelyekben nézve igazi jelentősége szerint láthatjuk. Sem nem engedi, hogy ez a kérdés úgy betötse a látóhatárunkat, hogy az életnek uralkodó kérdésévé váljék számunkra; sem nem engedi olyan kicsinyre zsugorodni a szemünkben, hogy el is tűnjék a látókörünkben.

A mi korunkban az előbbi egyoldalúság tart hatalmában milliókat. Mintha minden egyéb bajnak is csak az az egy volna a forrása, hogy a tulajdon kérdése nincs jól elrendezve az emberek között! Mintha azért csak ezt a kérdést kellene megfelelően megoldani és akkor beköszöntene a világra a boldogság aranykora! A történeti múltból jól megérthető a közkeletű értelemben vett „szociális kérdésnek” ez a túlbecsülése. Nyilván visszahatás ez, amelyet régebbi koroknak ellenkező egyoldalúsága vont maga után. És vannak a jelenkori gazdasági életnek olyan jelenségei, amelyek érthetővé teszik, hogy ez az egyoldalú szemlélet ma milliókat tart lázas nyugtalanságban. De mindenek ellenére mégis csak ostoba egyoldalúság! Soha egyetlen emberi életnek a boldogulását sem lehet biztosítani azzal, hogy a tulajdon kérdésének ilyen vagy olyan elrendezésével akármilyen magasra emeljük is a földi javakban való részesedésének a mértékét. És ezért nem is rendezhetők jól az emberek egymás közti viszonyatai sem mindaddig, amíg a földi javakon való osztozkodás lebeg a szemük előtt, mint az a főkérdés, amelynek megoldása minden egyéb kérdésnek a megoldását is meghozná.

„Nem a vagyonnal való bővülkedésben van az embernek az ő élete!” — mondja Jézus. (Luk. 12, 15.) Csak „az Istenben gazdag” ember (Luk. 12, 21.) az, aki megtalálta az életnek igazi értelmét, amelyért érdemes élni. Minden egyebet, amit „kincsnek” lehetne vélni, „megrag a moly és megemészti a rozsda”. (Máté 6, 20.) Ezért „mit használ az

embernek, ha az egész világot megnyeri is, de az ő lelkében kárt vall?" (Máté 16, 26.). Az olyan ember kezén, akit magasabb vágyak nem hajtanak, mint az evilági javak megszerzésének, gyarapításának, biztosításának és élvezetének a vágya, áldás helyett egyenesen átokká válik a tulajdon. Ezért hangzik fel az evangéliumokban újra meg újra a szegényeket vigasztaló biztatás: lássák meg azt a nagy előnyt is, amely szegénységükben rejlik. „Nehezen mennek be az Isten országába, akiknek gazdagságuk van!" (Luk. 18, 24.). A szegényeknek nem állja útját a Mammon, ez a félelmetes rabtartó. Ha tehát választani kellene, ezerszerte inkább a példázatbeli Lázár koldússzegénysége, rongyainak, ápolatlan sebeinek, éhségének minden nyomorúságával, mint annak a Gazdagnak a sorsa, akinek minden a rendelkezésére állott ugyan, amit csak nyujthatott a földi élet, de aki végül mégis a pokol fenekén ébredt tudatára élete rettentő eltévesztettségének! (Luk. 16, 19—31.).

Amikor azonban a Biblia így leszállítja a magántulajdon körül forgó kérdést arról a magas polcra, amelyet csak az emberi rövidlátás folytán bitorolhat, másfelől azt sem engedi meg, hogy az ellenkező végletbe esve, hátra fordítsunk ezeknek a kérdéseknek, mint jelentékteleneknek. Olyan korszakok után, amelyeket az anyagi javak hajhászása tartott hatalmában, a belőlük előbb-utóbb kiábránduló emberi lélek könnyen áticsap a másik szélsőségbe, abba az aszkétikus életfelfogásba, amely lebecsüli az anyagi javakat. Nincs abban semmi meglepő, ha ennek szórványos jelei már manapság is mutatkoznak itt-ott. Az ilyen példák hasznos figyelmeztetésül szolgálhatnak arra, hogy lehet az emberi élet boldog, mély és gazdag a legnagyobb külső igénytelenség mellett is. De ez így magában véve nem a teljes igazság. Az aszkéta-élet, amely úgyszólván minden evilági tulajdonról lemond, megint csak nem oldja meg a kérdést. Csak kitér előle. Mert a földi javaknak, ha a főrang nem illeti is meg őket, azért megvan és örökre meg is marad az el nem vitatható jelentőségük az ember életében.

A Biblia világánál ezt tisztábban láthatjuk, mint bármilyen más megvilágításban. Az egész teremtett világ és minden, ami benne van, arra való, hogy az ember az ő „birodalma alá hajtja“, — mondja a bibliai teremtéstörténet. Az embernek erre irányuló törekvése, ha öncélúvá és fődologgá válik, eltorzítja ugyan életének egész rendjét, de magát a vágyat, amely ebben a törekvésben hajtja, a teremtő Isten oltotta bele a természetébe. És Isten gondoskodott és gondoskodik szüntelen arról is, hogy ez a vágy kielégülhessen: hogy legyen az embernek mit „birodalma alá hajtani“. Az anyagi javak Isten kezéből eredő ajándékok, áldásnak számít dolgok és hálaadással veendőek el. Az embernek egyenesen kötelessége is törekednie az elnyerésükre. És pedig nem csak azért, mert a léte fenntartásához szükséges anyagi javakat is csak úgy nyerheti el Isten gondviselő kezéből, ha megdolgozik értük. Kötelessége az embernek ezeken a feltétlenül szükséges anyagi javakon túl is még többre törekednie. Pál posol az „orozás“ bűnével ellentétben, amely mások munkájának a gyümölcsseit alkarná élősdien a maga szükségleteire igénybevenni, azt az ételszabályt állítja fel: „Munkálkodjék az ember... hogy legyen mit adnia a szűkölködőknek“. (Ef. 4, 28.) Ezzel egyszerű szavakba foglalva, azt az elvet hirdeti, hogy jogosult dolog, sőt kötelessége az embernek a maga szükségletein felül is magántulajdont szereznie, mert ezzel nagyobb lehetőségek nyílnak meg előtte másoknak szolgálatára. Tehát amilyen átokká lesz a magántulajdon, ha csak a maga érdekeinek élő ember rendelkezik vele, ugyanolyan áldássá válik, ha másokért is felelősséget érző ember kezében szolgál eszközzül.

Nem is remélhető semilyen jó megoldása a „szociális kérdésnek“ semilyen más alapon, csakis ennek a kiegyensúlyozott szemléletnek az alapján, amelyet a Biblia segít megőriznünk. Így távolmarad tőlünk az az elvakult egyoldalúság is, amely azt hiszi: élet-halál kérdéséről van szó, és ezért olyan lázas ingerültséggel vág neki a megoldásnak, amely semmiképen sem lehet alkalmas ilyen bonyolult kérdés jó megoldására. De távolmarad tőlünk az az álmodozó

lelkület is, amely nem veszi észre, hogy csakugyan nagyon komoly kérdésről van szó, amelynek megoldásán komoly felelősségérzettel kell munkálkodni.

A kérdés jelenkori kiélezettsége.

Az elmondottakkal azonban igazán csak melléje beszélnénk a magántulajdon kérdése körül ma feszülő ellentétnek, ha nem tennénk szóvá még valamit, amire nézve ugyancsak jó meghallgatni a Biblia szavát. A magántulajdon kérdése ugyanis ma nem úgy általánosságban foglalkoztatja az embereket, — már utltunk erre, — hanem abban a közelebbi körülhatároltságában, hogy helyes-e magántulajdonban hagyni vagy pedig köztulajdonba kellene átvenni azokat a termelési eszközöket, amelyekről emberek nagy tömegeinek nem csak a megfelelő életszínvonala, hanem egyáltalán a megélhetést adó munkájának a lehetősége is függ.

Gyűjtés, öröklődés, társulás révén olyan vagyon halmozódhatik fel egyesek kezében, hogy ezzel ők mások ezreinek és tízezreinek a sorsa felett rendelkezhetnek: eldönthetik azt, hogy odabocsássák-e őket olyan termelési eszközkhöz, amelyekkel azok maguk nem rendelkezhetnek, csak a nagy vagyonok tulajdonosai, és dönthetnek átekintetben is: munkájuk fejében mekkora részesedés jusson az így dolgozóknak a munkájuk által termelt javak értékéből és mennyi tartassék fent abból sajátmaguknak, a termelési eszközök tulajdonosainak! A gépi termelés uralomra jutása óta ezért került szembe egymással a gyárakat magántulajdonként birtokoló tőke és a körülötte nagy tömegekbe felgyülemlett bér munkásság. És ennek az újabbkori „osztályellentétnek“ a világánál egyre jobban öntudatosodott az, hogy lényegében véve ugyanez a probléma már régebben is fenforgott egy másik területen, az őstermelés terén is, ha sokáig nem esett szó róla. Nagy földbirtokoknak és más nyersanyagforrásoknak a magántulajdonba vétele is azt jelenti, hogy egész falvaknak vagy talán egész vidékeknek a

lakossága a maga gazdasági léte feltételeit illetőleg függő helyzetben van a nybirtokosoktól.

A tulajdonképeni kérdés tehát ez: az, amit általánosságban elmondottunk a magántulajdon elvéről, szolgálhat-e igazolásul az ilyen nagy egyenlőtlenségeknek, amelyek szerint ilyen sok ember sorsa függ gazdaságilag ilyen keveseknek a kezétől? Nagy tömegeknek az a csakugyan semmiképen nem megnyugtató gazdasági helyzete, amelyet a mai világban ez az egyenlőtlenség szül, azt sugallná, hogy tagadó választ adjunk erre a kérdésre. De előbb jó lesz a Biblia világánál még egyszer megtekintenünk az emberi élet megmászhatatlan természeti rendjét. Ennek a szemléletnek alapján aztán mégis azt kell mondanunk: alapjában véve nincsen abban semmi lehetetlenség, hogy a sokaknak a kevesektől való gazdasági függése mindenkre nézve áldásos legyen. Isten nyilván nem egyenlőkké teremtetett bennünket, hanem különbözőkké és éppen ezzel szerkesztett bennünket egymással való közösségbe. Egyenlőtlenségünk miatt vagyunk egymásra utalva és egymástól való függőségünk révén van összefüggés közöttünk. A bárki mással egyenlő és ezért önmagában független ember a mesék és álmok világában található csak meg, de nem az Isten-teremtette valóságban. És az emberek közötti különbségek, valamint az ebből adódó függő viszonyok nagyon sokféle fokozatban és mértékben jelentkeznek a valóságban. Vannak óriási különbségek is, amelyeknél fogva egyesek messze kiemelkednek nagyon sokak fölé és ennél fogva nagyon sokan függenek őtőlük.

Egész nemzedékek hosszú sorának lelki beállítottsága függhet attól: milyen irányt szabott nekik egy-egy lángelme. Egész nemzetek sokmilliónyi tagjainak sorsa azon fordulhat meg: milyen döntéseket hoztak válságos pillanatokban az élükön szereplő államférfiak. Miért ne lehetne gazdaságilag is néhány ember kezében nagy sokaságok sorsa? Minden azon fordul meg: vajjon ezt a kezét, a termelési eszközök tulajdonosainak, a tőkéseknek vagy nagytőkéseknek a kezét, milyen felelősségérzet mozgatja? Elvben jól elgondolható azt is, hogy nagy vagyonok tulajdonosai úgy

sáfárkodnak vagyonukkal, hogy tudatában maradnak a tőlük függőknek jólétéért reájuk nehezedő nagy felelősségnek és gazdálkodásuk meg is felel azok érdekeinek. Maguk a függő helyzetben lévő érdekelték is elismerhetik ebben az esetben, hogy a dolgoznak ilyen rendje mellett is biztosítva van anyagi boldogulásuknak minden feltétele.

Angliának egyik vidéki városkájában járva megtekintettem az illető tartomány felett valamikor uralkodó főnemesi családnak ősi várkastélyát, annak fényes termeit, hatalmas parkját és minden nevezetességét. Ennek megtörténte után a városka valamelyik egyszerű kispolgárával volt dolgom. Már nem tudom, mi is hozott össze vele. Talán képeslapokat vásároltam boltocskájában. Felismerie bennem az idegent és beszélgetésünk közben egyszer csak a következő dicsekvéssel lepott meg: „Ugy-e, milyen nagyszerű kastélyunk van nekünk itt?“ „Nekünk“ — olyanoknak nevében mondotta ezt, akik jogi értelemben egyetlen téglát vagy talpalatnyi pázsitot sem nevezhetnek a magukénak ebből a kincsből. Mégis úgy érezték, hogy annak az értéke mindnyájuknak javára kamatozik, mert az általa odavonzott idegenforgalom nekik jövedelmez; sőt még mindnyájuk élvezetét is szolgálja, mert a kastély és parkja természetesen nincsen féltékenyen elzárva, hanem — legalább is a hétnek több napján — nyitva áll mindenki számára, aki gyönyörködni akar benne.

Miért ne beszélhetne ugyanilyen önérzetes és örömteli hangon a béres is arról a nagybirtokról, amely megélhetést nyújt neki, mint „a mi gazdaságunkról?“ Vagy miért ne emlegethetné a gyári munkás is azt a telepet, amelyen dolgozik ugyanilyen megelégedett büszkeséggel, mint „a mi üzemünket?“ Csak az szükséges ehhez, hogy a tulajdonos azt a nagy vagyont, amelynek birtokában sok embertársát foglalkoztatja, úgy tekintse, ahogy általában minden magántulajdon tekintendő: csak addig lehet az erkölcsileg igazolt magántulajdona, amíg nem károsítja, hanem elősegíti másoknak a magántulajdonhoz fűződő érdekeit vagyis anyagi boldogulását.

De ha ezt az igazságot szem előtt tartva már-már azt mondanók: nincs is tehát itt semilyen probléma, akkor ugyancsak a Biblia világánál rögtön a szemünkbe szökken egy másik igazság, amely visszatart a felületes derűlátástól. Tudhatnók jól egyebünnen, az élet tapasztalataiból is, de sehol olyan leplezetlenül és kíméletlenül nem mered a szemünkbe, mint a Biblia fénykörében: milyen rettentő kockázattal jár egyeseknek a sokak közül való kiemelkedése és az ebből előálló függőségi viszony. Az emberi természetnek nem az a beállítottsága, hogy mások feje fölé kiváltságos szintre emelkedve ennek arányában annál nagyobb felelősséget érezzen a tőle függőkért, hanem ellenkezőleg arra hajlamos, hogy mennél magasabban áll, annál érzékeltlenebbé váljék az alattalévők érdekei iránt s annál önzőbben használja ki helyzetének előnyeit a maga számára. A nagyvilág politikai életét így jellemezte Jézus: „Tudjátok, hogy a pogányok (s ez azt jelentette: általában a népek) fejedelmei uralkodnak azokon és a nagyok hatalmaskodnak rajtuk“. Ez homlokegyenest ellenkezik az Ő útmutatásával: „Ne így legyen köztetek, hanem aki közötöketek nagy akar lenni, legyen a ti szolgátok.“ (Máté 20, 25—26.). De ez volt a valóságos helyzet és az emberek természete mindig ebbe az irányba hajlik. Így van ez gazdasági téren is: a nagy vagyonnak is a „hatalmaskodás“ a természetes ösztöne, nem pedig a szolgálat.

Már utaltunk rá: milyen sűrűn hangoztatja a Biblia a nagy gazdagságban rejlő lelki veszedelmet. Az ember lelke úgy rabjává válhatik vagyonának, hogy eltompul az érzéke az igazi, az örökkévalóságra szóló „kincsek“ iránt. De ehhez hozzájárul még az is, hogy a nagy gazdagság könnyen érzékeltenné tesz a másik ember iránt is. És így átokká válik tulajdonosának nemcsak saját lelki életére nézve, hanem embertársaihoz való viszonyára, tehát általában a társas együttélésre, a közösségre nézve is. Ettől a veszedelemtől nem lehetetlen ugyan mentesnek is maradni a gazdag embernek, mert hiszen — ahogy Jézus éppen a gazdagság veszedelméről szólva mondja — „az Istennél minden lehetséges“. De

ha Istennek különös kegyelme meg nem fordítja valakiben az élet természettől fogva önző irányát, akkor a veszedelem bekövetkezik. A sokról még többre törő mohóság és a gazdagsággal együttjáró evilági nagy lehetőségek káprázata úgy elvakítja az embert, hogy „a gazdagságában bízó” emberré válik, vagyis arra függeszti reá az életét egészen. És akkor csakugyan: „milyen nehéz az Isten országába bemenni” és milyen nehéz a gazdagságban egyszerően csak a nagyobb szolgálat eszközét látnia, amint ezt az Isten országának a törvénye kívánna tőle! (Márk 10, 24—27.)

A nagy vagyonban rejlő e közösségellenes veszedelmet mindenesetre úgy lehetne a legegyszerűbben megszüntetni, hogy magának a nagy vagyonnak a lehetőségét küszöböljük ki. Ennek módja: a termelési eszközök terén a magántulajdon eltörlése, hogy ezek fölött az eszközök fölött csak maga a közösség rendelkezessék. Ezzel elesnék a nagy magánvagyonokhoz fűződő veszedelmek minden kockázata. Azonban kockázatok nélkül nincs igazi élet. Aki minden kockázattól mentesíteni akarja az életet, az nagy óvatosságában lefojtja az élet lendületét is. Aki igazán jól akar nekünk, az nem zár el bennünket a veszedelmek minden eshetőségétől, hanem felvértez bennünket a velük való sikeres megküzdésre. A magántökének társadalomellenes hajlandóságai miatt magát a magántökéket kiírtásra ítélni annyi volna, mint megfosztani a társadalmat attól a fejlesztő lendülettől, amely a magánvállalkozásból meríti legtermészetesebb és legbősebb hajtó erejét. Ebből nem az következik, hogy: tehát vesse oda a közösség a gyepelöt a lovak közé és bízza egyszerően rá a tőke tulajdonosának lelkiismeretére: vajjon kihasználják-e a tőle függő rétegeket, amennyire csak a magának kára nélkül megteheti, vagy úgy gazdálkodik-e, hogy az minden érdekelt félre egyaránt előnyös lesz. A termelési eszközöknek magántulajdonban való meghagyása jól összeegyeztethető azzal, hogy a közösség azért kiépíti a maga védekező gátjainak a rendszerét és ezzel olyan mederbe kényszeríti a magántökéket, hogy kártevő áradásaitól ne szenvedjenek a tőle függők, hanem a maga korlátai között ma-

radva az egész közösségnek csak haszna lehessen működéséből.

A mai korszaknak feladott nagy történeti feladat tehát ez: megtalálандó a módja annak, miképen vehető a magántőke gazdálkodása olyan korlátozások alá, amelyek megvédik a közösséget a magántőke ártalmas túlkapásai ellen, de ugyanakkor nyitva hagyják tulajdonosainak minden értékes törekvése előtt az utat. Hogy ez a két érdek: az egyéni szabadság és a közösségi jólét érdeke, amely elvileg semilyen ellentétben nem áll egymással, gyakorlatilag is hogyan hozható egymással összhangba, erre a mai nemzedékben megoldandó nagy kérdésre a Bibliának nincsen felelete. Ez éppen olyan szakemberek által tisztázandó kérdés, mint — mondjuk — a fogászat vagy az építészet, a célszerű műtrágyázás vagy a korszerű közigazgatás kérdései. A Biblia tekintetben annyira nem ad útbaigazítást, hogy még az is megtörténhetik, hogy egyébként a Bibliára figyelő szakemberek is ennek a kérdésnek egészen eltérő megoldásai mellett törnek lándzsát. Az ilyen vitákat egymás között mint szakemberek között kell megvívniuk.

A kívülálló nem-szakemberek az ilyen vitákat csak azzal a reménységgel követhetik, hogy belőlük előbb-utóbb le fog szűrődni valamilyen a szakemberek által általánosságban elismert eredmény, amelyet aztán az egész társadalom a magáévá tehet. Ezt a reménységet semmi sem fokozhatja jobban, mint az, ha a nem-szakember megnyugvással láthatja, hogy a szakemberek is egyetértének egymással még ellentétes nézeteik ellenére is abban, hogy józanul és óvatosan el kell kerülniök minden egyoldalúságot, vagyis abban az irányban kell a megoldást keresniük, amerre felé a Biblia is megvilágítja a boldogulás útját.

Lényeg és ráadás a Bibliában.

Túlzott reménykedéstől mindenesetre vissza fog tartani a Biblia mindenkit, aki vezetésére rábízta magát. Az ilyen ember nem fog tökéletes megoldásokat várni sem a szakemberek vizsgálódásaitól, sem javaslataiktól, a gya-

korlati életbe való átvitelétől. Sőt eleve bizalmatlanul fog elfordulni mindenkitől, aki azt ígéri, hogy olyan tökéletes megoldást hoz, amely után bajok és nehézségek már nem is maradnak. Jól tudja a Biblia világosságánál járó ember, hogy a földi élet egy nagy kérdésének földi emberek igyekezete által való megoldásáról lévén szó, ahhoz a legjobb esetben is hozzá fog tapadni az emberi bűnösségnek sok-sok nyoma.

De igenis fog bízni abban, hogy valamilyen viszonylagosan jó megoldást azért lehet találni. Tudja a Bibliából, hogy bűnös embereknek ebben a világában munkálkodik Istennek mindenre — még a tőle elfordulókra is — kiterjedő kegyelme. És annak áldásától várható, hogy az emberek az ő útjukban felmerülő evilági kérdésekben ne akadjanak el reménytelenül, hanem — ha talán keserves leckék és szomorú kárvallások árán — megtalálják azoknak megoldását.

Van a Bibliának ennél fontosabb mondanivalója is. Benne voltaképen Istennek az a „különös kegyelme“ szól hozzánk, amellyel Ő Jézus Krisztusban magához öleli a tőle elfordult világból hozzá megtérőket. Aki a Bibliára hallgat, az voltaképen ezért hallgat rá. Ez sokkal több, mint evilági kérdések relatíve jó megoldásának az ígérete. Ez az ember végső és örökre szóló életkérdéseinek tökéletes, mert Istentől magától megadott megoldásáról szóló Örömhír. S ha valaki a Biblia hatását érvényesíteni vágyik az emberek életében, az elsősorban azt kell, hogy jelentse, hogy annak az Örömhírnak a szívről-szívre való továbbterjedésén akar munkálkodni. Végzetes hiba volna, ha azok, akik a Biblia tolmácsaiként lépnek fel mások előtt, — akár szószéken, akár másutt, — a Bibliára hivatkozva mindenféle hasznos és bölcs szociális igazságot hirdetnének és ezzel azt akarnák pótolni, ami a fődolguk volna: a megváltó Krisztusról szóló bizonyosságtételt. A Bibliának Krisztus áll a középpontjában. A Biblia lapjairól mindig az Őbenne megtestesült Igének kell meglevednie, különben kárbavész az az ajándék, amelyet a Bibliában kaptunk.

De emellett hálásan könyvelhetjük el azt az eléggé meg sem becsülhető ráadást is, amelyet a Biblia nyújt: azt az evilági életünkre szóló tiszta és egyenes útmutatást, amelyet egy bizonyos kérdésben, a magántulajdon kérdésében, mi is megpróbáltunk vázlatosan számonvenni. Ezt az útmutatást továbbadni és az általános emberi életben érvényesíteni nem a legnagyobb feladat ugyan, amelyet a Biblia a vállainkra helyez, de azért is jó szolgálat és ha módunkban áll elvégezni, bűn elmulasztanunk. Hiszen maga a Biblia figyelmeztet rá, hogy még az olyan apró szolgálataink is, mint egy szomszéd gyermeknek egy pohár vízzel való felüdítése, számon van tartva Istennél! (Máté 10, 42.)

